

K O R K É P

Irta: BARD OSZKÁR

*Nem bízom már a szellem erejében:
annyi okos oly hiába beszélt,
az emberiség túlosan megszokta
az esztelen és céltalan veszélyt.*

*A logikának itt varázsa nincsen,
a vágyunk is mind beteg, vértelen:
a technikai csodákat is ölni
tanítja egy kicsavari értelem.*

*A bölcs elmék finomult delejénél,
az erőszak, a düh jobban bevált:
széretetet haraggal bizonyítanak
s rombolással szolgálnak ideált.*

*A célból sport letű és a sportból téboly,
az emberekből gépies tömeg;
hogy magát így hogy adta fel a minden,
ezt a rejtélyt senki sem fejté meg.*

SZÁMOK A ROMÁNIAI ZSIDÓSÁGRÓL

Irta: BIHARI BÉLA

Az utódállamok közül Románia zsidósága a legkevertebb; ugyanakkor a romániai zsidóság gazdaság-társadalmi rétegződése a legváltozatosabb, megfelelően a Románia különböző területein uralkodó heterogén termelési viszonyoknak.

Romániában a főhatalomváltás időpontjában a zsidóság négy különböző gazdaság-területi szférában élt: Beszarábiában feudális, az Ó-királyságban tulnyomóan feudális, Transzilvániában tulnyomóan tőkés s csak az ország pár kisebb területén fejlett tőkés árutermelőviszonyok közt. (Utóbbiak: a főváros, a kikötők, a csatolt területek nagyobb városai s ezek közvetlen környéke.) Az egyes országrészek zsidósága — a termelőviszonyok szerint — hol merev társadalmi béklyók közt, hol emancipáltan, az ország fejlettebb tőkéstermelési pontjain pedig teljesen asszimilált fokon ébredt az új politikai-társadalmi valóságra, érthető tehát, ha nem alkot olyan egységes nemzetiséget, mint pl. a lengyelországi. A zsidóság Romániában országrészenkénti nemzetiségekre oszlik. Tömegei korántsem összefüggően tartoznak egybe, ideológiailag sem azonosak, gazdasági érdekeik meg éppenséggel ellentétesek. A központosság és kihasználás mértéke, amivel a román polgárság a csatolt területek gazdasági jelentőségét lecsökkentette a zsidó nemzetiségek keretében is szakadékot teremtett. A Bucureşti-be ill. az Ó-királyságba történő tömeges átvándorlás, az egyik országrész gazdasági életének, iparának, kereskedelmének monopólszerűsége, az egyes társadalmi rétegek erőteljes támogatása stb. stb. mind szélesítették ezt a szakadékot. Ennek a következményeit mutatja a zsidóság számaránya mellett megoszlása,

foglalkozási rétegződése, gazdasági helyzete s politikai jelentősége is.

A romániai zsidóság számáról igen eltérőek a megállapítások. Egyesek 800.000-ról mások 760.000-ról beszélnek. Az *Archivul Olteniei* 1919-ben 767.340 zsidót említ. Az 1924-es *Buletin statistic a României* szerint az ország lakosságának 5 százaléka zsidó, ami az akkori 18.000.000 összlakosságból 900.000-et jelent. Az 1935 január 1-i adatok szerint, — hivatalosan — az összlakosság (19.133.063) 4.8 százaléka zsidó, ami kerekén 912.000. Ezzel szemben egyes zsidó kimutatások sokkal nagyobb számról tesznek említést, az egyik 5.7 százalékot, egy másik 6.2 százalékot említ, ami 1.083.000 illetve 1.178.000. (Artur Ruppín szerint a világ zsidóságának 6.3 százaléka lakik Romániában.) Egyes román napilapok — persze túlzással — aránytalanul nagyobb számokról beszélnek s három és másfél millió között variálnak adataik. A különböző kimutatások eltérő számai közül, úgy véljük, a hivatalos statisztika közelíti meg a tényleges helyzetet és ezért nagyjában mi is a 900 ezres lélekszámot vesszük alapul. Ennek több, mint a fele 12 olyan városban él, melynek lakossága meghaladja a 30 ezret. (Bucureşti, Chişinău, Iaşi, Cernăuţi, Galaţi, Brăila, Cluj, Timişoara, Oradea, Satu-Mare, Târgu-Mureş, Arad.)

Az adatok ellenőrizhetetlensége nemcsak általában egész Romániára, de Transzilvániára is vonatkozik. Az 1933. évi népszámlálás pl. Transzilvániában 3.2 százalék, azaz mindössze 178.421 zsidót tüntet fel, (*Dragomir Silviu: La Transylvanie Roumaine et ses minorites ethniques, 1934.*) holott a tényleges szám sokkal nagyobb. A magyarázat: ez a szám csak azokat a zsidókat tünteti föl, akik a népszámlálás alkalmával zsidó nemzetiségűnek vallották magukat. Köztudomásu azonban, hogy zsidó nemzetiségűnek akkoriban a zsidóság csak egy része vallotta magát, minek következtében a hivatalos statisztikában a zsidóság jó része más nemzetiségek rovatába toldott át. Így, ha tekintebe is vesszük, hogy a főbatalomváltozás óta jelentékeny zsidó kis- és középpolgár réteg vándorolt át az O-királyságba, illetve Bucureşti-be (Bucureşti-be kb. 150 ezer zsidó él), akkor is közel járunk az igazsághoz, ha Transzilvánia zsidóságának számát 300-350 ezerre tesszük. A fennmaradó 550-600 ezer zsidó Románia többi részére oszlik el.

A romániai zsidóság születési arányszáma az utóbbi évtizedek alatt erősen csökkent. Az 1878-82-es évek 46.5 ezrelékes arányszámához viszonyítva az 1896-1900-as években 40.1, 1910-ben 29.3, 1923-ban 21.5, míg 1927-ben 17.2 ezrelék. Halálözési arányszámuk 1925-ben 11.1, 1927-ben 11.8 ezrelék. Ezek a változások a zsidóság urbanizálódásának, illetve proletarizálódásának a következményei. Természetes szaporulatuk 1927-ben 5.4 ezrelék, ami más országok zsidó tömegeinek természetes szaporulatához arányítva, korántsem kedvező, (a Szovjetunióban pl. a zsidóság természetes szaporulata 15, Lengyelországban 9.1, Litvániában 7.5, Bulgáriában 14.3 ezrelék) hisz Románia nemzsidó lakosságának természetes szaporulata 11.6 ezrelék.

Zárt (nemzetiségi) tömegekben a zsidóság Transzilvánia északnyugati részében, Moldovában és Besszarábiában él. Făgăras, Târnăveni, Trei-scaune, Caraş transzilvániai megyékben számarányuk nem éri el a 0.5 százalékot. Olteniában és Munteniában (a városokon kívül) számuk teljesen elenyésző, sőt 6-7 megyében nem is található. Ennek több az oka. Egyrészt Oltenia és Muntenia a múlt évszázadban nem fektet a zsidó bevándorlás irányában, másrészt: a békebeli Románia zsidósága még nem érte el emancipált szakaszát, miért is a zsidóság mozgási szabadsága és kereseti lehetősége akkoriban korlátolt; a földszegény és kedvezőtlen klímájú moldvai paraszttársadalom pórusaiban hamarabb megtalálta

helyét, mint a földben gazdag s a termelőviszonyok tekintetében is előnyösebb munteniai vidéken. Végül pedig: a kapitalizálódó szakaszban București koncentrálna a zsidóság tizezeit.

A romániai zsidóság nemzetiségi vonásaiként a vallást, a pszichikai karaktert s végül a zsargon nyelvet tekinthetjük, mely utóbbi legalább 80 százalékuk anyanyelve. Ezek a jegyek egyszersmind a társadalmi fejlettséget is jelzik. Ez a 80 százalék egyuttal a hithú keleti zsidóság, amely részben csodarabbik, rabbik, chassidikus-vallásrajongó elemek politikai és vallási hatalma alatt áll. A zsidóság kisebb részét az ország nyugati részében élő nyugati, polgárosult zsidóság teszi, melynek már kevésbé van hagyományos zsidó karaktere. Egy igen vékony rétegtől eltekintve, asszimilatórikus törekvéseiknek nemcsak a tőkés gazdálkodás új szakasza vetett gátat, hanem az új impérium társadalmi szerkezete is, mely a befogadására nem mutat semmi hajlamot. A regáti, bucurești polgárosult zsidóság még sokkal számosabb megkülönböztető jeggyel bír, amit polgárosultságuk rövid multja magyaráz. (Például: a kettős anyanyelv.)

A hithú zsidóság politikai és vallási szervezetei a hitközségek, rabbik és csodarabbik kezében „dinasztikus“ célok eszközévé is vált s ez egy a pauperizált tömegeket, mint a módosabb-gazdagabb keletizsidó elemeket egy táborba tereli. A társadalmi valóság felfedését, az osztályhelyzetek tisztázását a rabbinisztikus befolyás ideológiailag a pauperizmus erkölcsi kiértékelésével s a földi hivatások álderűs szemléletével köti alá.

A Duna-menti városokban lakó spanyol (spanyol) zsidók száma kb. 50-60.000. Ezek szigorúan őrzik sajátosságaikat s egyáltalán nem keverednek az u. n. áskénáz (keleti) zsidókkal. Ebben nemcsak érzelmi és vallási, hanem gazdasági megfontolások is vezetnek őket, mivel a spanyol zsidók csaknem kivétel nélkül jómódú közép- és csúcs-rétegbeliek, asszimilatórikus hajlamuk — kasztszerűségük következtében — a legkisebb.

A romániai zsidóság foglalkozási adatait illetően csak közvetett adatokra támaszkodhatunk.

Románia zsidósága a foglalkozások valamennyi ágában szerepel. A paraszti, proletári, szabadfoglalkozási, kiskereskedői, kisipari, stb. kategóriák mellett megtaláljuk a nagybirtokosi, közép- és nagyiparosi, közép- és nagykereskedelmi, bankszakmai, stb. kategóriákat.

A zsidóság tömegének megélhetési körülményei hasonlatosak a keleti zsidóság alsófokú életviszonyaihoz: kiskereskedők, szatócsok, kiskorcsmárosok, kis- és törpeiparosok, házalók, ügynökök, s növekvő mértékben kisipari bérmunkások, valamint az egyházi funkcionáriusok nem jelentéktelen hányada. Ezek közül egyesek vagy egyes vékonyabb rétegek gazdaságilag relatív erősek, a nagyobb részük azonban nyomorexistencia, ami alól a legkisebb megrázkódás kihúzza a talajt. Egy zsidó statisztika szerint a romániai zsidó munkásság 75.7 százaléka az élelmiszer-, fa- és textil-iparban, vagyis a legrosszabbul fizetett foglalkozási ágakban, van elhelyezkedve. Ugyanez a statisztika a megoszlást a következőkben tünteti fel:

Ipar, kézművesség	— — — —	42 %
Kereskedelem	— — — —	37 %
Mezőgazdaság	— — — —	4.2% (más adat szerint 5.7%)
Proletariátus (bérmunkások)	— — — —	2 %

a többi nyilván a szabadfoglalkozási ágakra jut. A kimutatás kétes értékű két azonban itt is kell emelnünk, miután nem tesz különbséget kis-

közép- és nagykereskedelem, kis-, közép- és nagyipar között, valamint nem tünteti fel külön az önállót, a tisztviselőt és a munkást. Viszont bizonyos, hogy a zsidóság több, mint 50 százaléka alsófokú foglalkozási ágakban él.

Az előbbi rétegek mellett — romániai viszonylatban — igen jelentékeny számot csoportosít magában a bankszakma, a közép- és nagyipar, a közép- és nagykereskedelem. Egy másik statisztika hasonlóképp 37 százalékra teszi a kereskedelemben és pénzügyi szakmában elhelyezkedett zsidók számát, melyből 15 százalék a kimondott nagykereskedelemre, nagyiparra és bankszakmára esik.

A zsidó bérmunkásság a romániai összmunkásság 10.5 százaléka, ami több, mint 18.000 bérmunkást jelent (a romániai zsidóság 2 százaléka). Bár az erre vonatkozó kimutatás nem tesz különbséget ipari és mezőgazdasági bérmunkások között, mégis a szám megközelíti a tényeket s ezért további következtetéseinek alapjává tehetjük.

Közelebbről nézve a zsidó bérmunkásság helyzetét, a következőket állapíthatjuk meg: Az általános hadfelszereléssel megindult konjunktúra kezdetén (1934-ben) a romániai ipar ágaiiban (cukor, malom, élelmiszer, kémiai, vas, papír, bőr, fa, építészeti, üveg, elektrotechnikai és kerámiai) foglalkoztatott bérmunkások és az ezeknek kifizetett bérösszegek adataiból kiderül, hogy a 18.145 főnyi zsidó bérmunkásság 1934-ben 175 millió lej bért kapott, azaz munkásonként havonta 805 lejt. A zsidó munkásság különben, mint említettük, jórészt a legrosszabbul fizetett iparágakban (élelmiszer, fa, textil) dolgozik, reális bére tehát még ennek is alatta áll. (Érdekes, hogy a zsidó tőkés vállalkozás ezekben az iparágakban a legnagyobbarányu.)

Az ipar- és kereskedelmügyi minisztérium 1934-es ipari utmutatójában (*Indicatorul industriei românești*) szereplő 3503 közép- és nagyipari vállalat alap- és befektetett tőkéje 39.9, termelésének értéke pedig 40.1, összesen 80 milliárd. A fenti 3503 iparvállalat közül 838-ról kétségkívül megállapítható, hogy u. n. zsidókarakterű tőkével rendelkezik, ami 24 százalékot jelent. (A számtalan vegyesmegosztású vállalatra nem térünk ki.) Ezt a megosztást alapul véve, 1934-ben a romániai zsidó közép- és nagyipari tőke — a profiton kívül — (hozzávetőlegesen) 19.2 milliárd lei értékű befektetett és termelt érték felett rendelkezett. Viszont nemcsak az ipari termelés irányadó, hanem a nagykereskedelem és a bankszakma, még pedig fokozottabbn mértékben. A kereskedelmi vállalatok, Románia gazdasági és pénzügyi helyzete következtében mindig túlhaladták az ipariakat. Így — csupán pár évre visszamenő statisztika szerint — 1933-ig több, mint 100 százalékkal, 1933-tól legalább 100 százalékkal több kereskedelmi mint ipari vállalatot alapítottak. 1934-ben 57 ipari vállalattal szemben 118 kereskedelmi, 1935-ben 68 iparival szemben 137 kereskedelmi vállalat alakult. Tőkerészvételük kb. hasonló, míg a profitrátá az ipariaknál lényegesen nagyobb. Tagadhatatlan, hogy a zsidó polgári rétegek részvétele a nagykereskedelemben és bankszakmában sokkal nagyobbarányu, mint az iparban és nem túlzás, ha az itt szereplő tőke 35 százalékát zsidó karakterűnek vesszük. Végeredményben azonban ezek a számok még mindig igen szegényesek és csak látszólag mutatják a zsidó tőke erősségét Romániában. Valóságban a zsidóság — arányához és gazdasági jelentőségéhez képest — ez igen jelentéktelen „nemzeti vagyon” jelent és aránylagosan messzi áll a nyugati zsidóság pénzügyi erejétől, melyek közül, a már erősen megkonasztott németországit óvatossággal, még ma is minimálisan 10 milliárd márkára (500 milliárd lei) teszik.

Ha a különféle statisztikákat egybevetjük, akkor a romániai zsidóság szociális tagozódásáról a következő képet kapjuk:

Alsófoku foglalkozási ágak (törpe-, kisiparos, kiskereskedők, házalók, ügynökök, egyháziak, stb.)	— — — —	50.2%
bérmunkások	— — — —	2.0%
mezőgazdák, parasztok	— — — —	4.3%
szabadfoglalkozásuak (orvos, ügyvéd, állami tisztviselők, stb.)	— — — —	6.5%
közép- és nagykereskedők, közép- és nagyiparosok, bankszakma	— — — —	37.0%
		<u>100.0%</u>

A táblázat végeredményben azt igazolja, hogy a romániai zsidóság 60 százaléka gazdaságilag u. n. bizonytalan existencia.

Megemlítendő még, hogy a transzilvániai Maramureş megye 161.503 főnyi összlakosságában a zsidóság számaránya 20.9 százalék (33.789), melyből 24.8 százalék földmives. Jelentékenyebb számú zsidó földmives él még Besarábiában (kb. 30.000). Ezek közül 73.6 százalék 5 hektáron aluli birtokos. A művelésük alatt álló terület 27277 hektár, amiből 8880 hektárt az agrárreform szolgáltatott. A zsidóság össz-számához arányítva a zsidó földmivelők száma 4.3 százalék, (más adat szerint 5.7 százalék), ami az ország mezőgazdasági lakosságának 0.25 százaléka. Ugy Maramureşben, mint Besarábiában, a zsidó parasztok igen primitíven gazdálkodnak s gazdasági ellenálló erejük egyformán minimális.

A Z É N I S T E N E M

Irta: HORVATH IMRE

*Ó, testvérem, nagy a Te bölcsességed,
ki ismered az Istened, tudod:
örök az élet s elméddel megérted
a Koránt, Kátét és a Talmudot.*

*És te talán még bölcsebb vagy testvérem,
ki hirdeted, hogy nincs más, Te magad
sem vagy egyéb, csak a végtelen térben
fénylő elektromosság, őszanyag.*

*Én, testvérem, lásd pirulok miatta,
de nem tudom, kis életem ki adta
és a halál célját sem ismerem.*

*Nem ismerem sem magamat, sem Téged
s e Mindenható Ismereülségek
roppant lavinája az Istenem.*